

Wypłata gwarantowana jako odrębne świadczenie ze społecznego ubezpieczenia emerytalnego

Obowiązujące przepisy emerytalne przewidują, że po śmierci emeryta wypłaca się na rzecz jednej lub kilku osób fizycznych jednorazowe świadczenie pieniężne zwane „wypłatą gwarantowaną”. Przegląd uzasadnień projektów ustaw oraz zmian w regulacji prawnej prowadzi do wniosku, że głównym celem wypłaty gwarantowanej jest złagodzenie negatywnych odczuć społecznych związanych z utratą przez ubezpieczonych przechodzących na emeryturę poczucia prawa własności do środków zgromadzonych na rachunkach w otwartych funduszach emerytalnych (OFE) oraz kwot zewidencjonowanych na subkoncie. Cel wypłaty gwarantowanej nie jest powiązany z dążeniem do zapewnienia rodzinie zmarłego środków utrzymania w szczególnej sytuacji społecznej, w jakiej znalazła się rodzina. Świadczenie to ma zatem więcej cech rozliczenia uprawnień majątkowych przysługujących przed nabyciem prawa do emerytury niż właściwości odpowiadających funkcjom renty rodzinnej. Dlatego też nie jest zasadne, by wypłata gwarantowana finansowana z ubezpieczenia emerytalnego pomniejszała wysokość renty rodzinnej z ubezpieczenia rentowego, szczególnie w przypadku osób, które nie pobrały wypłaty gwarantowanej.

Słowa kluczowe: wypłata gwarantowana, ubezpieczenie emerytalne, renta rodzinna, otwarty fundusz emerytalny, zapis na subkoncie

Otrzymano: 7.01.2016

Zaakceptowano po recenzji: 17.05.2016

1. Wprowadzenie

Obowiązujące przepisy emerytalne przewidują, że po śmierci emeryta na rzecz jednej lub kilku osób fizycznych wypłaca się jednorazowe świadczenie pieniężne zwane „wypłatą gwarantowaną”. Cechy tego świadczenia, takie jak jednorazowy charakter, krąg uprawnionych, sposób ustalania wysokości, znacznie różnią się od pozostałych świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Wywołuje to pytanie o ryzyko, jakie ma być zabezpieczone tym świadczeniem oraz czy ryzyko to można uznać za ryzyko socjalne.

Regulacja prawna wypłaty gwarantowanej mieści się w art. 25b¹ ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych² (dalej: u.e.r.). Świadczenie to można odnieść do towarzyszących reformie emerytalnej z 1999 r. koncepcji powiązania kapitałowego ubezpieczenia emerytalnego z realizowanym poprzez renty rodzinne zabezpieczeniem członków rodziny zmarłego ubezpieczonego.

Poszczególne wersje tych koncepcji odzwierciedlają zmiany w prawie emerytalnym wprowadzane od reformy rozpoczętej w 1999 r. i wpływają na ocenę, czy wypłata gwarantowana o przyjętej obecnie konstrukcji ma pełnić głównie funkcję renty rodzinnej, czy też odrębnego rozliczenia majątkowego dotyczącego środków objętych ubezpieczeniami społecznymi. Należy także zbadać, jak podłoże i finansowe źródło tego świadczenia oraz jego cechy wpływają na postrzeganie i uzasadnienie wypłaty gwarantowanej z punktu widzenia wyodrębniania dla celów zabezpieczenia społecznego ryzyka ubezpieczeniowego i ryzyka socjalnego jako różnych rodzajów ryzyka.

Ustalenia dokonane z wykorzystaniem metody dogmatycznoprawnej analizy obowiązujących przepisów oraz przeglądu rozwoju regulacji prawnej mogą przyczynić się do wypracowania prawidłowego kierunku wykładni przepisów odnoszących się do wypłaty gwarantowanej.

2. Prawna regulacja wypłaty gwarantowanej

W początkowych planach dotyczących wypłat emerytur z kapitałowego filaru systemu emerytalnego przewidywano pewien rodzaj gwarancji i powiązań między wpłaconymi składkami a śmiercią danej osoby po osiągnięciu wieku emerytalnego. Zamierzano wprowadzić świadczenie gwarancyjne i emerytury dożywotnie (indywidualne lub wspólne dla małżonków) z gwarantowanym okresem płatności (nie krótszym niż 10 lat), płatne na podstawie dyspozycji świadczeniobiorcy na rzecz beneficjenta przez ustalony okres. W razie śmierci beneficjenta przed upływem okresu gwarantowanego należne

1 Przepis dodany przez art. 6 pkt 3 ustawy z dnia 6 grudnia 2013 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z określeniem zasad wypłaty emerytur ze środków zgromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych (Dz.U. z 2013 r. poz. 1717).

2 Tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r. poz. 748 z późn. zm.

mu środki miały wchodzić do spadku³. Przedstawiano to jako wykorzystanie całej kwoty środków zgromadzonych w OFE, nawet w przypadku przedwczesnej śmierci świadczeniobiorcy⁴.

W dyskusjach nad reformą⁵ wskazywano⁶, że jednym z celów reformy była asekuracja świadczenia emerytalnego po śmierci współmałżonka dzięki zgromadzonemu kapitałowi emerytalnemu. Uwolniłoby to FUS od finansowego partycypowania w systemie kapitałowym oraz pozwoliłoby zachować klarowność źródeł wypłat świadczeń. Pozostały kapitał mógłby przejść na własność zakładu emerytalnego po śmierci drugiego współmałżonka lub – jeśli świadczenie rentowe miałyby być utrzymane – na poczet ZUS. Zagadnienie to wiązano z potrzebą dyskusji nad zasadnością utrzymywania zakresu zabezpieczenia rentą wdowią, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu, jaki zmiany mogłyby wyrzucić na podniesienie poziomu aktywności zawodowej kobiet.

Do tych zapowiedzi ustawodawca musiał się odnieść w związku z koniecznością rozpoczęcia wypłat z drugiego filaru emerytalnego, co miało nastąpić od 2009 r. Dokonał tego w ustawie z dnia 21 listopada 2008 r. o emeryturach kapitałowych⁷. Według uzasadnienia projektu tej ustawy⁸ przyjęto rozwiązanie, które było wynikiem konsultacji wcześniejszego projektu ustawy o świadczeniach ze środków gromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych oraz o zakładach emerytalnych, a następnie projektów ustaw o zasadach wypłat emerytur kapitałowych i o zakładach emerytalnych. Po analizie licznych zgłoszonych uwag podjęto decyzję o wdrożeniu rozwiązań, które miały pozwolić m.in. na amortyzację tzw. szoku przejścia, rozumianego jako utrata przez ubezpieczonego poczucia prawa własności do oszczędności zgromadzonych na rachunkach w OFE, związana z wykupieniem dożywotniego świadczenia (s. 4)⁹.

Wypłata gwarantowana była więc rozpatrywana jako jeden z rodzajów wyobraźalnych gwarancji dotyczących wypłat z drugiego filaru¹⁰. Te zabezpieczenia miały rozwiązać „problem «szokowego przejścia» z systemu, w którym oszczędności są dziedziczone do

3 Zob. H. Pławucka, *Reforma emerytalna* [w:] *Wybrane zagadnienia prawa pracy i ubezpieczeń społecznych*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2000, t. VI, s. 91–95.

4 Zob. K. Antonów, *Sytuacja prawna środków emerytalnych w razie śmierci uprawnionego do emerytury*, „Państwo i Prawo” 2001, nr 3, s. 78.

5 Zob. także A. Wypych-Żywicka, *Renta rodzinna z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Zagadnienia materialnoprawne*, Gdańsk 2006, s. 156–158.

6 Uwagi Rady Nadzorczej ZUS do projektu ustawy o emeryturach kapitałowych z 2008 r., druk nr 743, uzasadnienie, s. 50 i nast.

7 Tekst pierwotny: Dz.U. nr 228, poz. 1507; tekst jednolity: Dz.U. z 2014 r. poz. 1097; dalej: u.e.k.

8 Sejm RP, VI kadencja, druk nr 743, 7 lipca 2008 r.

9 Dalej wyjaśniano (s. 7 i nast.), że w praktyce istnieją dwa rodzaje produktów, które mogą być wykorzystane przy wypłacie emerytur ze środków gromadzonych na indywidualnych rachunkach ubezpieczonych w OFE. Są nimi renta dożywotnia i tzw. programowana wypłata, czyli ratalne (programowane) wykorzystywanie środków. Programowana wypłata polega na wypłacie świadczeń ze środków zgromadzonych na indywidualnym rachunku w funduszu emerytalnym. W razie śmierci ubezpieczonego otrzymującego programowaną wypłatę możliwe jest dziedziczenie środków pozostałych na indywidualnym rachunku.

10 Zob. T. Szumlicz, *Organizacja i funkcjonowanie funduszy emerytalnych* [w:] *System ubezpieczeń społecznych. Zagadnienia podstawowe*, red. G. Szpor, Warszawa 2013, s. 186–187.

systemu, w którym w razie przedwczesnej śmierci «wszystko przepada»¹¹. Wypłata gwarantowana mogła być postrzegana jako alternatywa dla małżeńskiej emerytury dożywotniej, która początkowo była proponowana jako podstawowa forma zabezpieczenia środków utrzymania dla partnera. Jednak zauważono, że na ogół beneficjentem gwarancji byłiby młodszy członkowie rodziny lub inne osoby w bardzo różnych sytuacjach (w różnych fazach życia, z różną liczbą osób na utrzymaniu itp.). Nie było więc powodu, aby wymuszać wypłatę gwarantowanej kwoty w formie comiesięcznych płatności w takiej wysokości, jak za życia świadczeniobiorcy. Podstawową formą gwarancji powinna być wypłata jednorazowa, z prawem oferowania beneficjentowi alternatywnych form wypłaty (np. periodycznych).

Celem gwarancji miało być uniknięcie sytuacji, w których konwersji oszczędności na rentę dożywotnią dokona osoba, która niedługo potem umrze. Obowiązek wypłaty w razie zgonu emeryta miał dotyczyć kwoty, która tuż po przejściu na emeryturę jest niemal równa zainkasowanej składce i maleje stopniowo, ale na tyle szybko, że po 3–5 latach od zawarcia kontraktu spada do zera. Takie rozwiązanie miało całkowicie znosić zysk zakładu emerytalnego z tytułu zgonu świadczeniobiorcy zaraz po zawarciu kontraktu i znacznie go redukować w przypadku zgonu po paru latach¹².

Zakładano, że wypłata ma wynikać z uprawnień osoby zmarłej do emerytury dożywotniej, czyli w związku z pobieraniem przez nią emerytury po osiągnięciu wyższego powszechnego wieku emerytalnego, właściwego dla mężczyzn¹³. Spodziewano się zresztą, że gwarancje częściej będą dotyczyły śmierci mężczyzn (którzy statystycznie umierają wcześniej). Ma to więc być jeden ze środków transferu majątku od mężczyzn do kobiet, podobnie jak wypłaty z OFE i z subkonta przed osiągnięciem wieku emerytalnego.

W projekcie przyjęto zatem (s. 21), że po śmierci emeryta w ciągu 3 pierwszych lat pobierania dożywotniej emerytury kapitałowej wskazane osoby uposażone będą otrzymywać wypłatę gwarantowaną. Zgon w pierwszym miesiącu pobierania dożywotniej emerytury kapitałowej oznaczałby zwrot całości składki wpłaconej z funduszu emerytalnego pomniejszonej o 1/37, a każdy następny przeżyty miesiąc oznaczałby spadek kwoty wypłaty gwarantowanej o kolejną 1/37. Rozwiązanie takie przyjęto w art. 20 i 29 u.e.k. w pierwotnym brzmieniu.

Zmiany w prawie emerytalnym dokonywane w 2011 r. przebiegały pod hasłem zachowania integralności drugiego filaru, a więc dążono do stworzenia pozoru, że dla ubezpieczonych nic się nie zmieniło. W ramach przepisów o subkoncie wprowadzonych w 2011 r.¹⁴ do ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń

11 M. Wiśniewski, W. Otto, *Ekspertyza projektu ustawy o świadczeniach ze środków gromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych oraz o zakładach emerytalnych z dn. 28.11.2007 r. Zakres ekspertyzy: Ekonomiczny mechanizm rynku świadczeń, możliwe dysfunkcje tego mechanizmu oraz rozwiązania sprzyjające ograniczeniu do minimum skutków tych dysfunkcji*, przytoczona w projekcie ustawy o emeryturach kapitałowych, s. 14.

12 *Ibidem*, s. 13–15.

13 Por. obecny art. 25b ust. 1 pkt 1 u.e.r.: uposażonych może wskazać emeryt, który nabył prawo do emerytury z tytułu osiągnięcia tego wieku albo do dnia poprzedzającego osiągnięcie tego wieku miał ustalone prawo do okresowej emerytury kapitałowej.

14 Ustawa z dnia 25 marca 2011 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń społecznych (Dz.U. nr 75, poz. 398).

społecznych¹⁵ przewidziano „środki gwarantowane”. Prawo do udziału w kwocie zwaloryzowanych składek i odsetek za zwłokę zewidencjonowanych na subkoncie emeryta przysługiwało osobom, na których rzecz została wypłacona kwota gwarantowana proporcjonalnie do ich udziału w tej wypłacie (art. 40 f ust. 1 u.s.u.s. w ówczesnym brzmieniu)¹⁶.

Prawo do tzw. środków gwarantowanych wynikających z zapisów na subkoncie w ZUS (art. 40f u.s.u.s.) było więc powiązane z wypłatą gwarantowaną wynikającą z gromadzenia środków w OFE (art. 20 i 29 u.e.k.). W obu przypadkach chodziło o wypłatę jednorazowego świadczenia pieniężnego w razie śmierci emeryta pobierającego dożywotnią emeryturę kapitałową, jeżeli śmierć nastąpiła w ciągu 3 lat od miesiąca, w którym po raz pierwszy wypłacono tę emeryturę. Świadczenia te składały się na pewną nierozzerwalną całość. Były przejawem „integralności drugiego filaru”. Występowała tożsamość osób uprawnionych do wypłaty gwarantowanej i do środków gwarantowanych. Łącznie była to kwota, która mogłaby przysługiwać uprawnionym, gdyby w 2011 r. nie zmniejszono części składki przekazywanej do OFE. Wprowadzenie instytucji środków gwarantowanych było więc bezpośrednią konsekwencją owej zmiany.

Od 2014 r. nastąpił powrót do jednolitej wypłaty gwarantowanej. Wskutek obowiązku przekazania całości środków zgromadzonych w OFE na subkonto w ZUS przed przejściem na emeryturę wypłata gwarantowana w ramach emerytur kapitałowych straciła rację bytu, a wybór między przekazywaniem składki do OFE lub na subkonto ma jedynie pośredni wpływ na wysokość wypłaty gwarantowanej. Wciąż może ona jednak zależeć od wyników finansowych OFE. Wypłata gwarantowana jest obecnie regulowana przez art. 25b u.e.r. dodany ustawą z 6 grudnia 2013 r. i finansowana z funduszu emerytalnego FUS¹⁷.

Projektując zmiany, znowu podkreślano ciągłość przyjętych rozwiązań. Zakładano, że środki zewidencjonowane na subkoncie ubezpieczonego w ZUS, powiększone o środki przeniesione z rachunku w OFE¹⁸, mają podlegać „wcześniejszym zasadom dziedziczenia” w okresie pierwszych 36 miesięcy wypłaty emerytury.

Podsumowując, mimo rozmaitych niezrealizowanych projektów, ryzyko śmierci emeryta, który był żywicielem rodziny, wciąż obciąża ubezpieczenia rentowe. Jego zakres (wysokość świadczeń) jest jednak nieco zmniejszany w wyniku pomniejszania podstawy obliczenia emerytury, która przysługiwałaby zmarłemu, o kwoty wynikające z rozliczenia subkonta i wypłaty gwarantowanej (art. 73 ust. 3a i 3b u.e.r.). Natomiast jednorazowa wypłata gwarantowana ma służyć zapewnieniu ubezpieczonemu poczucia prawa własności do kwot zapisanych na subkoncie.

15 Tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r. poz. 121 z późn. zm., dalej jako: u.s.u.s.

16 W uzasadnieniu projektu ustawy zakładano, że „środki te zostaną zewidencjonowane na ich subkontach”, natomiast nie miało to odzwierciedlenia w projektowanym tekście ustawy, zob. projektowany art. 40f oraz projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń społecznych, Sejm RP VI kadencji, druk nr 3946, 10 marca 2011 r., uzasadnienie, s. 10.

17 Art. 55 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 54 pkt 10 u.s.u.s.

18 Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń społecznych, Sejm RP VI kadencji, druk nr 3946, 10 marca 2011 r., uzasadnienie, s. 21.

4. Prawna konstrukcja wypłaty gwarantowanej

W regulacji prawnej wypłaty gwarantowanej sprecyzowane są wszystkie istotne elementy świadczenia z ubezpieczeń społecznych:

- przesłanki powstania uprawnienia: śmierć emeryta pobierającego emeryturę w okresie trzech lat od miesiąca, od którego po raz pierwszy wypłacono emeryturę;
- zakres podmiotowy: osoby uposażone (imiennie wskazane przez emeryta), a przy ich braku – małżonek pozostający ze zmarłym we wspólności ustawowej, a w przypadku jego braku – spadkobiercy;
- sposób ustalania wysokości wypłaty;
- sposób realizacji prawa do świadczenia wskazujący na jego jednorazowy charakter.

Elementy te są odmienne od przyjętych w konstrukcji emerytury, renty rodzinnej lub zasiłku pogrzebowego przysługującego osobie, która pokryła koszty pogrzebu; a to z tymi świadczeniami wypłata gwarantowana jest najbliższej powiązana prawnie i ze względu na okoliczności jej realizacji.

Jeżeli przyjmiemy, że wśród przesłanek uruchomienia prawa do świadczeń ubezpieczeń społecznych odróżniamy przesłanki faktyczne od warunków prawnych (spełnienia ustawowych warunków nabycia uprawnień świadczeniowych)¹⁹, to dla wypłaty gwarantowanej zdarzeniem faktycznym (losowym) jest śmierć emeryta, a warunkami: pobieranie emerytury²⁰ oraz moment zajścia zdarzenia losowego (w okresie ochronnym 3 lat od miesiąca, od którego po raz pierwszy wypłacono emeryturę).

W wyjątkowy sposób został wskazany krąg osób uprawnionych do świadczenia. W ubezpieczeniach społecznych zwykle jest on ściśle określony przez prawo. W tym przypadku jest on dowolny i pozostawiony decyzji ubezpieczonego. Ograniczeniem jest wymóg uzyskania zgody małżonka, jeżeli uposażona ma być osoba spoza kręgu osób uprawnionych do renty rodzinnej. Decyzja emeryta nie ma wpływu na łączną wysokość przysługującego uposażonym świadczenia. Ma jednak wpływ na sytuację osób uprawnionych do renty rodzinnej po zmarłym (art. 73 ust. 3b u.e.r.), a tym samym na ocenę funkcji wypłaty gwarantowanej w kontekście społecznym.

Wywołana reformą emerytalną dyskusja na temat gwarancji związanych ze śmiercią emeryta wkrótce po przejściu na emeryturę koncentrowała się wokół kosztów tej gwarancji i jej wpływu na emeryturę dożywotnią. Ubezpieczonym miał przysługiwać wybór gwarancji i jej rodzaju w zamian za niższe świadczenie. Miało to służyć realizacji różnorodnych preferencji uczestników systemu emerytalnego i pełnić funkcję edukacyjną, dostarczając obiektywnej informacji o tym, ile kosztuje zachowanie prawa do

¹⁹ K. Antonów [w:] *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, red. nauk. K.W. Baran, Warszawa 2015, s. 656.

²⁰ Z art. 25b ust. 4 u.e.r. wynika, że musiała być dokonana pierwsza wypłata emerytury i nastąpiła śmierć „emeryta pobierającego emeryturę”, czyli znaczenie ma pobieranie emerytury do daty śmierci. Należy zatem przyjąć, że ewentualne zawieszenie prawa do emerytury w międzyczasie (art. 103 ust. 3 u.e.r.) nie wpływa na prawo do wypłaty gwarantowanej.

dziedziczenia oszczędności. Ustawodawca nie zdecydował się na opcjonalne gwarancje ze względu na ich koszty²¹.

Ostatecznie to ustawodawca samodzielnie skalkulował wysokość wypłaty gwarantowanej i ustalił warunki przyznania tego świadczenia. Śladem po tej kalkulacji w prawie jest sposób wyliczania renty rodzinnej po zmarłym emerycie. Podstawę obliczenia emerytury, która przysługiwałaby osobie zmarłej, stanowiącą podstawę do obliczenia renty rodzinnej pomniejsza się o wypłatę gwarantowaną (art. 73 ust. 3b w zw. z art. 3a u.e.r.). Jednak renta rodzinna finansowana jest z funduszu rentowego w ramach FUS, a nie z funduszu emerytalnego. Nie powinno być więc między tymi świadczeniami istotnych związków. Składki były bowiem opłacane osobno na poszczególne rodzaje ubezpieczeń. Ustawodawca decyzją polityczną obciążył system emerytalny i budżet państwa wypłatą gwarantowaną, odciążając ubezpieczenia rentowe, bez głębszego uzasadnienia i ścisłego powiązania kręgu podmiotowego osób uprawnionych do wypłaty gwarantowanej i renty rodzinnej²².

Wypłata gwarantowana jest realizowana jednorazowo, a nie periodycznie. Również ta konstrukcja jest wynikiem decyzji ustawodawcy, który założył, że gwarancja nie jest kierowana do osób w niedostatku lub w trudnej sytuacji życiowej, potrzebujących wsparcia pieniężnego, lecz do osób wskazanych przez emeryta (ewentualnie za zgodą małżonka). W projekcie przywołano pogląd, że z gwarancji korzystają zwykle młodszy członkowie rodziny lub osoby w bardzo różnych sytuacjach. Nie było więc powodu, aby przyjąć formę comiesięcznych płatności. Ostatecznie nie przewidziano alternatywnych form wypłaty (np. periodycznych)²³. Ustawa określa wypłatę gwarantowaną jako „jednorazowe świadczenie” (art. 25b ust. 1 u.e.r.), lecz nie precyzuje terminu jego wypłaty. Stosuje się zatem zasadę, że postępowanie wszczyna się na podstawie wniosku zainteresowanego (art. 116 ust. 1 u.e.r.).

Jednorazowa wypłata gwarantowana wydaje się rozwiązaniem prostszym i tańszym dla FUS niż planowana niegdyś emerytura gwarantowana (świadczenie periodyczne) wypłacana przez pewien okres (np. 10 lat). Rozważane początkowo okresy gwarantowanej wypłaty miały być dużo dłuższe, a więc mogłyby pełnić samodzielną funkcję socjalną, dostarczając uprawnionym środki utrzymania. Obecnie nie można się jej doszukać.

Jako świadczenie przewidziane przez u.e.r. wypłata gwarantowana jest objęta ogólnymi przepisami dotyczącymi emerytur i rent. W szczególności ograniczeniom przewidzianym dla świadczeń wypłacanych na podstawie u.e.r. podlegają: zwrot nienależnie pobranych świadczeń, egzekucja i potrącenia z wypłaty gwarantowanej (art. 138 i nast.)²⁴.

21 Zob. projekt ustawy o emeryturach kapitałowych, Sejm RP, VI kadencja, druk nr 743, 7 lipca 2008 r., s. 17–18.

22 Wskazanie osoby uposażonej nienależącej do kręgu osób uprawnionych do renty rodzinnej (określonego w art. 67 u.e.r.) może nastąpić po uzyskaniu zgody współmałżonka emeryta wyrażonej w formie pisemnej (art. 25b ust. 2).

23 Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń społecznych, Sejm RP VI kadencji, druk nr 3946, 10 marca 2011 r., uzasadnienie, s. 14.

24 Nie przewidziano ograniczeń w egzekucji z wierzytelności z wypłat z OFE w razie śmierci jego członka; por. art. 108 ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r. poz. 989 z późn. zm.; dalej jako: u.o.f.f.e.).

W przepisach o zbiegu prawa do świadczeń przewidzianych przez u.e.r. (art. 95 i nast.) nie uwzględniono wypłaty gwarantowanej. W pewnym sensie funkcję takiej regulacji pełni art. 73 ust. 3b u.e.r. *A contrario* należałoby wnioskować, że w pozostałych przypadkach wypłata gwarantowana nie wpływa na świadczenia, np. na rentę z tytułu niezdolności do pracy lub emeryturę uposażonego bądź małżonka. Wniosek taki wpływa również z uzasadnienia wprowadzenia tego świadczenia, z przypisywanego mu źródła finansowania (wyodrębnione subkonto pierwotnie przeznaczone na emerytury kapitałowe) oraz z jego jednorazowego charakteru²⁵. Wydaje się, że wyraźne uregulowanie tej kwestii wyeliminowałoby wątpliwości, które mogą powstać na tle zasady, że w razie zbiegu u jednej osoby prawa do kilku świadczeń przewidzianych w ustawie wypłaca się jedno z tych świadczeń – wyższe lub wybrane przez zainteresowanego (art. 95 u.e.r.).

Należy również odnotować problem okresów, w których ubezpieczony pobierał rentę z tytułu niezdolności do pracy, zamienianą z mocy prawa na emeryturę (art. 24a u.e.r.). Fakt pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy może nie mieć negatywnego wpływu na wysokość emerytury, a ze względu na sposób wyliczania renty wręcz może decydować o tym, że emerytura w takiej sytuacji będzie wyższa od emerytury, która przysługiwałaby danej osobie, gdyby nie przeszła ona na rentę, lecz cały czas pracowała w zwykły dla siebie sposób²⁶. Jednak okresy pobierania renty (niezdolności do pracy) sprawiają, że wypłata gwarantowana jest stosunkowo niska, gdyż wynika ona tylko z wpłaconych kwot składek zewidencjonowanych na subkoncie. Zrealizowanie się ryzyka rentowego (niezdolności do pracy) przekłada się na sytuację osób uposażonych, czyli zwykle członków rodziny zmarłego.

5. Wypłata gwarantowana a dziedziczenie i spadek

Wypłata gwarantowana była początkowo przedstawiana jako „amortyzacja szoku przejścia” i utraty korzyści wynikających z gromadzenia środków w OFE, które podlegają „dziedziczeniu”. Jednak w regulacji prawnej nie ma sformułowania o wypłacie składek²⁷ ani bezpośredniego nawiązania do kwot opłaconych składek. Wysokość wypłaty jest jedynie pośrednio uzależniona od kwoty środków zapisanych na subkoncie uwzględnianych w podstawie obliczania emerytury (art. 25b ust. 3 u.e.r.), a więc od wpłaconych składek na ubezpieczenie emerytalne. Związek wypłaty gwarantowanej z „dziedziczeniem” i OFE polega także na wskazaniu regulującego ją art. 25b u.e.r. jako wyjątku od zasady, że kwota

²⁵ Por. art. 99 u.e.r.

²⁶ Emeryturę przyznaną z urzędu zamiast renty z tytułu niezdolności do pracy osobie, która osiągnęła wiek uprawniający do emerytury, oblicza się zgodnie z art. 26 u.e.r. Jednak tak obliczona emerytura nie może być niższa od pobieranej dotychczas renty z tytułu niezdolności do pracy (art. 24a ust. 3 i 6 u.e.r.).

²⁷ Por. art. 40e u.s.u.s., według którego podziałowi podlegają „zwaloryzowane kwoty składek” oraz art. 132 u.o.f.f.e., w którym jest mowa o przekazywaniu „środków zgromadzonych na rachunku” zmarłego.

podstawy obliczenia emerytury nie jest dziedziczona²⁸. W obecnym stanie prawnym związek z kapitałowym filarem emerytalnym i dziedziczeniem wyodrębnionych środków nie występowałby merytorycznie, gdyby na emeryturę miały przechodzić osoby, które nigdy nie były członkami OFE, a całość ich składek była przekazywana do ZUS i ewidencjonowana na koncie ubezpieczonego i na subkoncie. Skoro ograniczane są kapitałowe cechy systemu emerytalnego, wypłata gwarantowana staje się odrębnym rodzajem świadczenia z systemu finansowanego repartycyjnie, niezależnym od emerytury przysługującej zmarłemu i potencjalnej renty rodzinnej należnej jego rodzinie.

W dniu przejścia ubezpieczonego na emeryturę nie występuje już wyodrębniony kapitał, gdyż całość środków z OFE została przekazana na subkonto prowadzone przez ZUS. Składki odpowiadające drugiemu filarowi są wyodrębnione tylko pod względem prawnym jako kwoty zewidencjonowane na subkoncie. Jednak emeryturę oblicza się od jednej łącznej podstawy obliczenia emerytury (art. 26 ust. 1 u.e.r.). Stanowi ją kwota składek na ubezpieczenie emerytalne zapisanych na koncie ubezpieczonego, zwaloryzowanego kapitału początkowego oraz kwot środków zewidencjonowanych na subkoncie (art. 25 ust. 1 u.e.r.). Obliczenie wypłaty gwarantowanej wymaga zatem powrotu do wcześniejszej odrębności subkonta²⁹, która zatraciła się w podstawie obliczenia emerytury. Bardzo słabe i pośrednie jest uzasadnienie takiej konstrukcji. Nie ma ono charakteru ekonomicznego, gdyż nie występują wyodrębnione środki, którym miałyby odpowiadać wypłata gwarantowana. Brakuje również uzasadnienia prawnego, skoro z datą śmierci emeryta nie ma już również wyodrębnionego subkonta. Wypłatę gwarantowaną należy zatem traktować jako skutek decyzji politycznych dotyczących systemu emerytalnego.

Wypłata gwarantowana przysługuje uprawnionym niezależnie od innych świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Ze względu na sposób regulacji, konstrukcję wypłaty gwarantowanej należy uznać za pełną, wyłączającą co do zasady stosowanie prawa cywilnego. Wyjątkowo, jeżeli emeryt nie skorzysta z uprawnienia do wskazania osoby uposażonej i nie ma małżonka³⁰, wypłata gwarantowana wchodzi do spadku (art. 25b ust. 5 u.e.r.), mimo że uprawnienie to jest pochodną prawa do emerytury, które jako niezbywalne prawo osobiste nie mogłoby do spadku wchodzić.

W konstrukcji wypłaty gwarantowanej zachowane są także pewne elementy idei zapisów na subkoncie i emerytur jako swoistych małżeńskich uprawnień majątkowych³¹. Tym można uzasadnić wymóg zgody małżonka na uposażenie osoby spoza kręgu uprawnionych do renty

28 Art. 25 ust. 2 u.e.r.; por. art. 107 ust. 2 u.o.f.f.e., zgodnie z którym zakazu rozporządzania środkami zgromadzonymi na rachunku przez członka OFE nie stosuje się do rozporządzeń członka funduszu na wypadek śmierci.

29 Wypłata gwarantowana jest obliczana na podstawie kwoty środków zewidencjonowanych na subkoncie (art. 25b ust. 3 u.e.r.).

30 Jeżeli takie osoby istnieją, przysługuje im prawo do wypłaty gwarantowanej niezależnie od tego, kto jest spadkobiercą, i wtedy prawo to nie wchodzi do spadku.

31 Wierzytelności z tytułu emerytur usytuowane są w majątkach osobistych małżonków. Z chwilą ich pobrania podlegają zaliczeniu do majątku wspólnego (zob. J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012, s. 173). Jednak gdyby miało to uzasadniać wymóg zgody małżonka na dobór wskazywanych osób uposażonych, to określenie kręgu osób objętych tym wymogiem nie powinno odwoływać się do prawa ubezpieczeń społecznych (renty rodzinnej), lecz do prawa cywilnego (obejmować inne osoby niż małżonek lub ewentualnie także osoby uprawnione do alimentów ze strony emeryta).

rodzinnej³² oraz regulację, zgodnie z którą w razie niewskazania osoby uposażonej wypłata gwarantowana przysługuje małżonkowi, jeśli w chwili śmierci emeryta pozostawał z nim we wspólności majątkowej³³ (art. 25b ust. 2 u.e.r.). W tym zakresie połączenie elementów cywilnoprawnych i ubezpieczeń społecznych jest szczególnie niekonsekwentne.

Zgodnie z brzmieniem art. 25 ust. 2 u.e.r. kwota stanowiąca podstawę obliczenia emerytury nie podlega dziedziczeniu, z zastrzeżeniem art. 25b. Wyjątek dotyczy wypłaty gwarantowanej. Z treści przepisu wynika, że ustawodawca uznaje wypłatę gwarantowaną za przejaw dziedziczenia. W art. 25b ust. 5 u.e.r. jednoznacznie rozstrzygnięto, że w sytuacji niewskazania uposażonych i braku małżonka pozostającego we wspólności majątkowej wypłata gwarantowana wchodzi w skład spadku. *A contrario* w pozostałych przypadkach nie wchodzi ona do spadku³⁴.

Jeżeli śmierć nastąpiła w okresie pierwszych 3 lat pobierania emerytury, mamy do czynienia z osobnym świadczeniem, do którego prawo powstaje w wyniku tego zdarzenia³⁵. Prawo do wypłaty gwarantowanej nie przysługiwało zmarłemu w momencie śmierci³⁶. Wchodzi ono do spadku w chwili powstania³⁷. Jest wówczas składnikiem trwale przypisanym do masy spadkowej. Dzieli jej losy, łącznie z dopuszczalnością rozrządzenia testamentowego, na które emeryt nie potrzebuje zgody małżonka. Kwota wypłaty może być przedmiotem zapisu zwykłego (art. 968 k.c.), lecz nie zapisu windykacyjnego (art. 981¹ k.c.)³⁸. Należy podkreślić, że dopiero w razie niezrealizowania kompetencji przyznanej emerytowi (wskazania osób uposażonych) lub jeśli nie miał on małżonka, uprawnienia z zakresu ubezpieczeń społecznych wynikające ze środków w OFE (poprzez subkonto) lub z zapisów na subkoncie stanowią element cywilnoprawnego spadku.

Mimo opinii w doktrynie, że wczesna śmierć emeryta powinna służyć powiększeniu zasobów ubezpieczeniowych³⁹, uzasadnienie i sposób regulacji prawnej wskazują na to, że ustawodawca podjął polityczną decyzję odstającą od ubezpieczeniowego traktowania kwot zapisanych na subkoncie. Dąży do rozdzielenia kwot, do których zmarły mógł czuć się uprawniony⁴⁰, z uwzględnieniem preferencji emeryta. Prawna charakterystyka tej sytuacji jest znacząco odmienna od uprawnień powstających w wyniku śmierci ubezpieczonego

32 Gdyby wymóg zgody był wiązany z rentą rodzinną, powinno się wymagać uzyskania zgody od wszystkich osób uprawnionych do renty rodzinnej (lub ich przedstawicieli ustawowych bądź opiekunów).

33 A nie we „wspólności małżeńskiej”; por. art. 70 ust. 3 u.e.r.

34 Por. art. 922 § 2 kodeksu cywilnego. Jeżeli nie wchodzi do spadku, to nie wpływa na zachówek; zob. J. Górecki, *Podział składek emerytalnych w otwartym funduszu emerytalnym po śmierci członka*, „Państwo i Prawo” 2001, nr 1, s. 72.

35 Podobnie do odprawy emerytalnej przewidzianej prawem pracy (art. 93 k.p.).

36 Ze względu na moment powstania uprawnienia uposażonych do wypłaty gwarantowanej nie może być ona uznana za prawo zmarłego, które z chwilą jego śmierci przechodzi na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami (art. 922 § 2 k.c.).

37 W skład spadku mogą wchodzić także prawa i obowiązki, które nie istniały w chwili śmierci spadkodawcy, np. obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachówek czy wypełnienia zapisów i poleceń: E. Skowrońska-Bocian, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2014, s. 2.

38 Skoro jest to uprawnienie przysługujące imiennie wskazanej osobie, to nie może być ono traktowane jako zbywalne prawo majątkowe.

39 Zob. K. Antonów, *Sytuacja prawna składek zaewidencjonowanych na subkoncie w ZUS w razie rozwodu lub śmierci ubezpieczonego albo śmierci emeryta*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2011, nr 5, s. 4–6.

40 Zob. K. Antonów, *Sytuacja prawna środków emerytalnych*, *op. cit.*, s. 73.

przed przejściem na emeryturę, gdyż środki w OFE i zapisy na subkoncie przez cały czas, gdy istnieją, są kwalifikowane jako majątek osobisty lub wspólny małżeński ubezpieczonego⁴¹. Po przejściu ubezpieczonego na emeryturę takiego wspólnego majątku już nie ma.

Po kolejnych zmianach w systemie emerytalnym powstaje pytanie, czy zasadne jest uwzględnianie poczucia własności kwot ewidencjonowanych w ramach drugiego filaru w związku z opłacaniem przez zmarłego składek w okresie podlegania ubezpieczeniu. Rozliczenie takie jest wskazane, gdy rzeczywiście istnieje kapitał, który powinien być wykorzystany zgodnie z interesem lub wolą ubezpieczonego. Obecnie jednak kapitał taki jest niewielki lub nie jest już gromadzony (osoby, które nie zdecydowały się na przystąpienie do OFE).

6. Ryzyko zabezpieczane wypłatą gwarantowaną

Z przywołanego powyżej projektu ustawy o emeryturach kapitałowych wynika, że wypłata gwarantowana od początku była pomyślana jako odrębne jednorazowe świadczenie pieniężne przysługujące z ubezpieczenia emerytalnego. Ma być ono swoistą konsekwencją składek opłaconych na drugi filar ubezpieczenia emerytalnego.

Pojęcie ryzyka jest jednym z podstawowych i najbardziej spornych zagadnień nauki o zabezpieczeniu społecznym, w tym o ubezpieczeniach społecznych⁴². Na potrzeby niniejszych rozważań przyjmuje się, że ryzyko ubezpieczeniowe to prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia, z którym ustawa wiąże prawo do świadczeń. Jest to więc kategoria z zakresu prawa, ściśle określona przez obowiązujące przepisy. Ryzyko socjalne to prawdopodobieństwo wystąpienia określonych potrzeb materialnych osoby lub rodziny, które powinny być zaspokojone dla prawidłowego społecznego funkcjonowania tej osoby lub rodziny. Jest to więc kategoria z zakresu polityki społecznej.

Ustawa stanowi, że osoba uposażona nabywa prawo do wypłaty gwarantowanej, jeżeli śmierć emeryta pobierającego emeryturę nastąpiła w okresie 3 lat od miesiąca, od którego po raz pierwszy wypłacono emeryturę (art. 25b ust. 4 u.e.r.). Mamy zatem do czynienia z określonym zdarzeniem, z którym prawo ubezpieczeń społecznych wiąże uprawnienia. Data śmierci niewątpliwie ma charakter losowy. Należy zatem przyjąć, że występuje tu swoiste ryzyko ubezpieczeniowe. Jest ono odrębne od ryzyka osiągnięcia wieku emerytalnego, z którego wynika prawo do emerytury (własne ryzyko ubezpieczonego) albo ryzyka śmierci emeryta jako żywiciela rodziny (pochodne prawo członków rodziny do renty rodzinnej). Nie można natomiast doszukać się ryzyka w ujęciu socjalnym, którego zabezpieczenia zwykle oczekuje się od ubezpieczeń społecznych. Śmierć emeryta

41 Art. 31 § 2 pkt 3 i 4 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

42 Zob. np. T. Zieliński, *Ubezpieczenia społeczne pracowników. Zarys systemu prawnego – część ogólna*, Warszawa–Kra-ków 1994, s. 180 i nast.; A. Wypych-Żywicka, *Renta...*, *op. cit.*, s. 11–20; A. Napiórkowska, *Ryzyko w ubezpieczeniu społecznym*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 12, s. 60–71; I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2016, s. 103–114.

w okresie 3 lat po pierwszej wypłacie emerytury nie wywołuje bowiem innych rodzajowo skutków i potrzeb osób mu bliskich niż śmierć wcześniejsza lub późniejsza.

Nacisk może być również położony na stratę w posiadanych lub spodziewanych zasobach gospodarstwa domowego⁴³. Jeżeli ryzyko socjalne wiąże się z poniesioną stratą, a nie uzasadnionymi społecznie potrzebami, które powinny być zaspokojone, to dla wypłaty gwarantowanej można skonstruować ryzyko socjalne, zakładając, że wraz z wypłatą emerytury zostały utracone środki z drugiego filaru emerytalnego, a po 3 latach wystąpiło zdarzenie w postaci śmierci emeryta. Jednak celom prawa socjalnego odpowiada uwzględnianie uzasadnionych społecznie potrzeb zainteresowanych, a nie strat poniesionych przez nich lub przez inne osoby⁴⁴. Dotyczy to w szczególności potencjalnych strat polegających na nieuzyskaniu zadowalającego świadczenia ubezpieczeniowego. W ubezpieczeniach co do zasady niezrealizowanie się ryzyka nie wiąże się ze zwrotem wniesionego wkładu. Za świadczenie wzajemne uznaje się tu gwarancję ubezpieczeniową, czyli gotowość organu rentowego do zaspokojenia zgłoszonego roszczenia w razie wystąpienia określonych ustawowo warunków prawnych i faktycznych⁴⁵.

Regulację wypłaty gwarantowanej można uznać za przykład procesu wyodrębniania się pewnego rodzaju ryzyka ubezpieczeniowego z innego ryzyka, już uwzględnionego w porządku prawnym. Podobny proces wystąpił w związku z ryzykiem niezdolności do samodzielnej egzystencji, które zostało wydzielone w ubezpieczeniu rentowym z ryzyka niezdolności do pracy. Dawniej niezdolność do samodzielnej egzystencji była elementem konstrukcji pierwszej grupy inwalidztwa. Obecnie sytuacja ta jest kwalifikowana jako odrębny i specyficzny rodzaj ryzyka ubezpieczenia rentowego chroniony dodatkem pielęgnacyjnym (art. 75 u.e.r.). Nadano mu odrębny byt, czyli uznano za sytuację chronioną szczególnym świadczeniem (dodatkiem pielęgnacyjnym)⁴⁶. Jest ono odrębnym, ale niesamodzielnym ryzykiem ubezpieczenia rentowego. Analogicznie sytuacja, z którą wiąże się wypłata gwarantowana, może być uznana za odrębne i samodzielne ryzyko ubezpieczenia emerytalnego. Wypłata ta jest świadczeniem pochodnym od prawa do emerytury wypłacanej ubezpieczonemu. Natomiast prawo do niej nie jest uzależnione od ewentualnych innych świadczeń przysługujących osobom uposażonym.

7. Podsumowanie

Wypłatę gwarantowaną należy uznać za uprawnienie ze społecznego ubezpieczenia emerytalnego. Taka jest jego klasyfikacja ustawowa i źródło finansowania. Ustawa wyczerpująco określa cechy odrębnego świadczenia z ubezpieczeń społecznych i związanego z nim ryzyka.

43 T. Szumlicz, *Solidaryzm i indywidualizm w ubezpieczeniu społecznym* [w:] *Ubezpieczenia społeczne – dawniej i dziś. 80-lecie uchwalenia ustawy o ubezpieczeniu społecznym*, Wrocław 2013, s. 147–148.

44 Należy podkreślić, że wskazanie osób ubezpieczonych nie musi ograniczać się do gospodarstwa domowego emeryta. Z art. 25b u.e.r. wynika, że mają to być „osoby fizyczne” bez ich dookreślenia, a więc np. znajomi, osoby zaangażowane w określoną działalność (choćby polityczną lub charytatywną) albo rekomendowane przez znajomych lub instytucje, z którymi kontaktuje się emeryt.

45 K. Antonów [w:] *Prawo pracy*, *op. cit.*, s. 656.

46 O procesie wyodrębniania się tego ryzyka zob. I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia...*, *op. cit.*, s. 258 i 271–272.

W wyniku złożenia wniosku o emeryturę wszystkie prawa majątkowe powiązane z OFE i subkontem są zastępowane prawem do emerytury finansowanej z FUS. Jednocześnie prawo ubezpieczeń społecznych zapewnia wypłatę gwarantowaną, jeżeli śmierć emeryta nastąpi w okresie ochronnym. Prawo do tej wypłaty jest indywidualnym osobistym uprawnieniem osoby uposażonej ustanowionym na mocy realizacji przez emeryta kompetencji przyznanej przez u.e.r. Jeżeli emeryt nie skorzysta z przyznanej mu kompetencji do wskazania osób uposażonych, wypłata gwarantowana przysługuje małżonkowi pozostającemu ze zmarłym we wspólności majątkowej lub wchodzi w skład spadku.

Z przedstawionego powyżej przeglądu regulacji wynika, że w obecnym kształcie świadczenie to jest pochodną stwarzania przez ustawodawcę pozoru, iż wypłata gwarantowana następuje w ramach kapitałowego systemu emerytalnego i jest skutkiem dążenia do rozliczenia składek w związku z wypłatą świadczeń finansowanych reparytywnie. Ze względu na sposób ustawowego określenia kręgu uprawnionych należy uznać, że świadczenie to ma więcej cech rozliczenia już nieistniejących zapisów na subkoncie i nieistniejącego kapitału niż funkcji odpowiadających rencie rodzinnej⁴⁷. Wypłatę gwarantowaną można zatem postrzegać jako swoistą metodę wygaszania w prawie ubezpieczeń społecznych cywilnoprawnych praw do środków gromadzonych w OFE i kwot ewidencjonowanych na subkoncie. W pewnym sensie dochodzi do zamiany oczekiwania przyszłych świadczeń emerytalnych pobieranych przez konkretnego ubezpieczonego w nieprzewidywalnej wysokości (uzależnionej od trwania życia emeryta) na świadczenie pieniężne o wysokości uzależnionej od kwot zapisanych na subkoncie i daty śmierci. Ustawodawca uznał, że ekspektatywy emerytalne zmarłego wynikające z opłaconych składek nie zostały w całości zrealizowane ze względu na przedwczesną śmierć.

Gdy chce się kształtować prawo socjalne, zwykle wychodzi się od ryzyka socjalnego, które ma określić krąg osób uprawnionych do poszczególnych świadczeń. Natomiast wypłata gwarantowana jest swoistym sposobem, by zapewnić ubezpieczonym poczucie, że środki wpłacone przez nich na ubezpieczenie emerytalne zostaną zadowalająco wykorzystane. Powinno to wpływać na wykładnię przepisów dotyczących wypłaty gwarantowanej. Dyskusyjna jest celowość tego świadczenia z punktu widzenia racjonalności wydatków publicznych na cele społeczne.

⁴⁷ Zob. K. Antonów [w:] K. Antonów, M. Bartnicki, B. Suchacki, M. Zieleniecki, *Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz*, red. nauk. K. Antonów, Warszawa 2014, s. 220.

dr Dorota Dzienisiuk
Uniwersytet Warszawski,
Wydział Prawa i Administracji

ŹRÓDŁA

- Antonów K. [w:] K. Antonów, M. Bartnicki, B. Suchacki, M. Zieleniecki, *Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz*, red. nauk. K. Antonów, Warszawa 2014.
- Antonów K. [w:] *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, red. nauk. K.W. Baran, Warszawa 2015.
- Antonów K., *Sytuacja prawna składek zaewidencjonowanych na subkoncie w ZUS w razie rozwodu lub śmierci ubezpieczonego albo śmierci emeryta*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2011, nr 5.
- Antonów K., *Sytuacja prawna środków emerytalnych w razie śmierci uprawnionego do emerytury*, „Państwo i Prawo” 2001, nr 3.
- Górecki J., *Podział składek emerytalnych w otwartym funduszu emerytalnym po śmierci członka*, „Państwo i Prawo” 2001, nr 1.
- Ignatowicz J., Nazar M., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012.
- Jędrasik-Jankowska I., *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2016.
- Napiórkowska A., *Ryzyko w ubezpieczeniu społecznym*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 12.
- Pławucka H., *Reforma emerytalna* [w:] *Wybrane zagadnienia prawa pracy i ubezpieczeń społecznych*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2000, t. VI.
- Skowrońska-Bocian E., *Prawo spadkowe*, Warszawa 2014.
- Szumlicz T., *Organizacja i funkcjonowanie funduszy emerytalnych* [w:] *System ubezpieczeń społecznych. Zagadnienia podstawowe*, red. G. Szpor, Warszawa 2013.
- Szumlicz T., *Solidaryzm i indywidualizm w ubezpieczeniu społecznym* [w:] *Ubezpieczenie społeczne – dawniej i dziś. W 80-lecie uchwalenia ustawy o ubezpieczeniu społecznym*, Wrocław 2013.
- Wiśniewski M., Otto W., *Ekspertyza projektu ustawy o świadczeniach ze środków gromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych oraz o zakładach emerytalnych z dn. 28.II.2007 r. Zakres ekspertyzy: Ekonomiczny mechanizm rynku świadczeń, możliwe dysfunkcje tego mechanizmu, oraz rozwiązania sprzyjające ograniczeniu do minimum skutków tych dysfunkcji*, przytoczona w projekcie ustawy o emeryturach kapitałowych, Sejm RP, VI kadencja, druk nr 743, 7 lipca 2008 r.
- Wypych-Żywicka A., *Renta rodzinna z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Zagadnienia materialnoprawne*, Gdańsk 2006.
- Zieliński T., *Ubezpieczenia społeczne pracowników. Zarys systemu prawnego – część ogólna*, Warszawa–Kraków 1994.

Guaranteed payment as a separate pension benefit from social retirement insurance

The retirement pension regulations in force envisage that following the death of a pensioner a payment is made to one or several physical persons in the form of a one-off money benefit payment called 'a guaranteed payment.' A review of the substantiations for regulatory bills and changes in the legal regulations leads one to the conclusion that the main aim of a guaranteed payment is a softening of the negative social effects connected with the loss on the part of insured parties becoming retired of a sense of the proprietary rights to monies accumulated in accounts within Open Retirement Funds (OFE) as well as the amounts accumulated within the subaccount. The aim of the guaranteed payment is not linked to ensuring the family of the deceased with means to live on within the specific social situation in which the family finds itself. For this benefit payment has more traits in relation to the settlement of the vested material entitlements prior to obtaining the right to a retirement pension than the characteristics reflecting the functions of family social payments (allowance). Therefore it is also not valid that the guaranteed payment financed from retirement insurance would reduce the level (amount) of family social allowance from social security insurance, particularly in the case of those who have not drawn a guaranteed payment.

Key words: guaranteed payment, retirement pension insurance, family social allowance, open retirement fund, subaccount record